

Alumne: Josep Maria Chalons Comellas
Tutora acadèmica: Dra. María José Vilalta
Departament d'Història de l'Art i Història Social
Juny de 2012

La Genealogia a Espanya del segle XVI al segle XX.

Treball de Fi de Grau

Grau d'Història
Facultat de Lletres
Universitat de Lleida

INDEX

INTRODUCCIÓ	4
1. CONSIDERACIONS PRÈVIES	6
2. SEGLE XVI	7
APOGEU DE LA GENEALOGIA	
AUTORS AMB OBRES CONTROVERTIDES	
3. SEGLE XVII	10
SOCIETAT ESTAMENTADA	
L'ESCOLA DE SALAZAR Y CASTRO	
INICI HISTORIOGRÀFIC D'OBRES GENEALÒGIQUES A CATALUNYA	
4. SEGLE XVIII	14
DECADÈNCIA DE LA GENEALOGIA	
AUTORS AMB POC CRITERI I BAIX RIGOR CIENTÍFIC	
CREACIÓ I REMODELACIÓ D'ARXIVS	
5. SEGLE XIX	17
REVOLUCIÓ LIBERAL. LES GUERRES	
GENEALOGIA AMB VALOR CIENTÍFIC. LES LLEIS DE MENDEL	
L'ESCOLA DE BÉTHENCOURT	
6. SEGLE XX	20
LA GUERRA CIVIL	
NOUS AIRES A PARTIR DELS 60	
IMPACTE INTERNET. GENEALOGIA DE MÉS ABAST	
LA GENEALOGIA APLICADA A MÉS CIÈNCIES	
7. CONCLUSIONS	29
8. BIBLIOGRAFIA I FONTS DOCUMENTALS	30

La Genealogia a Espanya del segle XVI al segle XX.

RESUM

En el treball s'intenta recollir el que ha estat la Genealogia a Espanya, des del segle XVI fins als nostres dies. L'estudi, dividit en períodes seculars, abasteix primordialment l'àmbit territorial de Castella, Catalunya i Aragó, reflectint-hi les característiques socials, fonts documentals, autors i obres de cada etapa més rellevants. Tanmateix, es fa ressò de l'impacte que tenen les noves tecnologies en la practica de la genealogia, cosa que ha permès la seva evolució i migració a sectors socials més amplis. Cal afegir que l'aportació tradicional a les ciències socials, s'ha vist incrementada darrerament per tenir una creixent aplicació en altres camps científics.

PARAULES CLAU

Historiografia, Genealogia, Història d'Espanya, societat, *hidalguía*, Internet, Arxiu.

ABSTRACT

The main aim of this study is to collect Spanish Genealogy, from XVI century until today. The study is divided in secular steps, and it covers mainly Castile, Catalonia and Aragon territorial fields, by reflecting the most outstanding social characteristics, document sources, authors and works in each stage. In the same way, it is shown the impact of new technologies at the genealogy practice, which has allowed its evolution and migration through wider social sectors. Finally, the traditional contribution to social sciences has been extended to other scientific fields.

KEYWORDS

Historiography, Genealogy, History of Spain, Society, hidalguía, Internet, Archives.

INTRODUCCIO

La Genealogia, branca de l'Emblemàtica i, per tant, de la Història, ha constituït, des del món antic fins els nostres dies, una "...Disciplina que tracta de l'origen i la descendència de llinatges i que, mitjançant documents fefaents, estableix el parentiu entre persones, famílies, en sentit ascendent o descendent..."¹

Emprada des de l'antiguitat per indexar cronològicament dinasties de reis i de personatges rellevants, malgrat que els recursos documentals emprats han estat limitats o inexistents. En el món cristià, una font importat ha estat la Bíblia, gràcies a la qual s'han pogut establir genealogies com la de Jesús de Natzaret².

En l'Edat Mitjana, al no existir arxius parroquials, ni protocols, ni expedients d'Ordes, ni plets d'*hidalguía*, la recerca genealògica adquireix un perfil particular, ja que en el *medievo*, es funcionava amb esquemes diferents. Tal eren les maneres per accedir als grups de poder, que es feien per comunitat d'interessos, i en la majoria de casos, per vincles de sang. En aquella època "*...la nobleza no sólo era un estatus jurídico sino, sobre todo, un genero de vida. Un noble vivía, pensaba, luchaba y moría como tal...*" per tant, en aquest aspecte no tenia que demostrar rés, però a mesura que el món medieval es va anar transformant, es va fer necessària la demostració nobiliària.³

En la societat estamental de l'Antic Règim, tot i que la noblesa⁴ mantenia intactes els seus privilegis, cal aclarir, que si bé la propietat d'un títol implicava automàticament la condició de noble, no significava que tots els nobles en fossin posseïdors, tant sols una mínima part n'era titulada. Tanmateix, cal remarcar que una distinció nobiliària no implicava riquesa, i que no tots els individus rics de qualsevol condició, podien accedir a l'estament nobiliari pel sol fet de ser-ho.⁵

---

¹ A. DE FLUVIÀ I ESCORÇA; *A la recerca dels avantpassats. Manual de Genealogia*, Curial, Barcelona, 1995, p.20.

² Genealogia de Jesús, Mt 1, 1-17, La Bíblia, Editorial Claret, Barcelona, 1996.

³ J. DE SALAZAR Y ACHA; *Manual de Genealogía Española*, Hidalguia-UNED, Madrid, 2006, pp. 25, 169-171.

⁴ Veure la divisió de la noblesa que fa M. FUERTES DE GILBERT, en *La Nobleza Corporativa en España: nueve siglos de entidades nobiliarias*, Edit. Hidalguía – UNED, Madrid, 2007, p.31.

⁵ J.M. DE MAYORALGO Y LODOS ; *Historia y Régimen Jurídico de los Títulos Nobiliarios*, Edit. Hidalguía-UNED, Madrid, 2007, pp. 11-13.

Sigui com sigui, el cert fou, sobretot a Castella que, com a conseqüència de l'embranchida colonitzadora i mercantilista, la noblesa n'ocupà un lloc estratègic, ja que la condició de noble facultava l'accés a les posicions avantatjoses de la cort, milícia o el clergat; semblantment, les necessitats burocràtiques d'aquelles expansions territorials, i del propi mercantilisme, varen propiciar el sorgiment d'una nova classe: la del funcionariat, que a més d'assegurar a l'individu la seva particular economia, li obria una porta a espais de poder exclusius fins llavors de la noblesa. Aquella nova classe, al consolidar-se jurídicament, va originar un mercadeig consentit de privilegis.

Aquesta desnaturalització del sentit inicial nobiliari, al que hem fet referència d'una manera genèrica, però que cal matisar⁶, en la que els genealogistes hi van jugar un paper important, va ser una de les causes perquè s'instal·lés en l'imaginari popular, cert recel i rebuig social vers la genealogia fins l'últim terç el segle XX. A partir de llavors, com conseqüència dels canvis de mentalitat en les noves generacions, ha anat evolucionant des d'aquelles posicions elitistes, fins convertir-la en una disciplina de gran abast social i científic, sense evitar del tot, però, el mal ús que encara se'n fa per part de falsificadors, que no pretenen altra cosa que fer diners a costa de la vanitat d'alguns.

L'àmbit territorial i temporal l'he centrat en Castella, Catalunya, i Aragó, pel fet d'haver estat pioneres en els estudis genealògics, tractant de manera puntual aquells territoris, que per raons històriques els hi són propers. A més, donades les singulars etapes que abasteix el tema, he considerat necessari dividir-lo en períodes seculars, més o menys coincidents amb els canvis socials esdevinguts, per tal de facilitar una visió esquemàtica de l'evolució de la genealogia a Espanya.

Pel que fa als recursos usats i tractats, incorpore en cada apartat, els aspectes socials més rellevants, els autors i les seves obres més destacades, tractats, revistes, divulgacions sobre genealogia i aquells arxius més interessants arreu l'estat, on l'investigador pot aprofundir en la recerca.

Tanmateix, he volgut reflectir la importància progressiva que té Internet per a l'investigador seriós, donat que, quasi per definició, una recerca genealògica mai no s'atura, i pot trobar en la xarxa un bon aliat de treball i recerca, mitjançant associacions, fòrums i webs especialitzades.

---

⁶ M. FUERTES DE GILBERT ROJO; *La Nobleza Corporativa en España...* p. 31.

1. CONSIDERACIONS PRÈVIES

1.1 El perquè d'una recerca genealògica

Una de les respostes podria ser que la genealogia dóna resposta a la necessitat que té l'individu “ (...) d'aprendre sobre les seves arrels i sobre un mateix, conèixer els seus avantpassats com a persones i deixar un llegat per la posteritat (...)” ⁷. Si aquesta és una de les raons per la qual la nova genealogia ha pres major auge popular, a més de les expressades en la introducció, altres se centren en el fet que la genealogia s'ha convertit en un eina de gran ajut per ciències com la història, l'antropologia, la demografia, la medicina preventiva i la genètica, entre altres.

1.2 La genealogia espanyola

En opinió de Moreno Meyerhoff⁸, el fet genealògic a Espanya ha estat caracteritzat per la personalitat dels seus territoris històrics i per una sèrie de trets peculiars que el singularitzen enfront a altres europeus, però que en general podríem resumir en dos principals.

El primer, el d'una societat resultant d'estructures feudals, mediatitzades per l'ocupació musulmana amb la seva llarga permanència a la península, i una lenta recuperació de territoris pels diferents regnes cristians; el segon, hauria estat el poder garantir la neteja de sang, requisit indispensable per accedir a la vida militar, carrera universitària, col·legis majors i vida eclesiàstica.

1.3 Els antecedents medievals

Tot i la incertesa dels seus orígens i la poca credibilitat de moltes fonts durant aquest període, en opinió d'Armand de Fluvià, la recerca genealògica “ (...) va ser habitual entre els nobles per tal d'emparentar-se amb personatges més antics i mitològics (...)”, ocasionant l'aparició de falses genealogies de reis i altres personatges⁹, no és menys cert, però, que l'existència de genealogies d'algunes Cases sobiranes, com les *Crónicas*

---

⁷ Resposta del DR. LAMBERT a la Universitat de Waterloo sobre la pregunta del per què fem recerca en Genealogia, Butlletí núm 13, SCGHSVN, 2012, p.8.

⁸ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía en España*, Ponencia 3, *Actas del I Congreso Internacional de Emblemática General*, Vol. I, Institución Fernando el Católico, Excma.Diputación de Zaragoza,2004, p.283.

⁹ A. DE FLUVIÀ I ESCORSA; *A la recerca dels...*pp. 25-26.

asturianas del s.IX , el *Código de Roda*, del s. X, i el *Rotllo de Poblet*, denoten que una bona pràctica genealògica, que ja estava present en l'època medieval a la Península Ibèrica, destacant el *Livro Velho* escrit als vols de 1270, el *Libro del Deán* en el 1343, i el *Livro de Linhagens del Conde don Pedro de Barcelos*, fill bastard del Rei Don Dionís de Portugal, que, escrit als vols de 1360, fou acceptat antigament com obra fonamental, malgrat què, a causa dels diversos errors que conté, no ha tingut massa credibilitat entre els historiadors.¹⁰

2. SEGLE XVI

2.1 Societat, estaments i institucions.

Malgrat que en l'etapa moderna la practica genealògica perseguia en el fons, la mateixa finalitat que en l'edat mitjana - provar drets de successió i alimentar la vanitat d'alguns senyors -, amb la irrupció de les corrents renaixentistes, el ventall es va eixamplar convertint-la en una practica necessària per tots aquells que volien accedir a un *status* avantatjat.

Això es materialitzà de maneres diferents. Per exemple a Castella, a finals del s XVI, hi havia unes 133.000 famílies amb privilegis de *hidalgúia* reconeguts per llei. Al País Basc, com el govern acceptava la teoria que els bascs no eren plebeus, gaudien per aquest motiu d'un règim d'indiferenciació social, tenien que ser forçosament *hidalgos*. Per tant, el que es tractava era demostrar que hom havia nascut a Biscaia, gaudint automàticament dels privilegis i altres avantatges de la noblesa, la qual cosa comportava, però, no contaminar-se amb altres races considerades inferiors, com per exemple els castellans nous.¹¹

2.2 Arxius i fonts.

Donat que els llibres Sacramentals han estat una de les fonts més importants en la recerca genealògica, la normativa del Concili de Trento, forneix un dels canvis més rellevants del període pel que fa a les unions matrimonials, establint que aquestes *solo serían válidas si se llevaban a término delante el párroco o cualquier otro sacerdote*

¹⁰ J.DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...* p. 23.

¹¹ R. GARCÍA CÁRCCEL; *La Vida en el Siglo de Oro*, Cuaderno 130, Historia 16, Información y Revistas S.A., Madrid, 1985, p.2/11.

por él delegado, o en permiso ordinario, i en presencia de dos o tres testigos, va suposar pels genealogistes, un valuós plus informatiu i de rigor, ja que les unions comportaven l'obertura prèvia d'expedient matrimonial, on s'hi feien constar altres anotacions complementàries.¹²

L'any 1505 es creà a Granada *La Real Audiencia y Chancilleria de Granada*¹³, que entre altres funcions s'ocupava dels plets d'*hidalguía*, com únic òrgan competent en totes les instàncies possibles. Aquesta institució va ser la depositària, en bona part, de les mateixes funcions jurídiques de la *Real Audiencia y Chancillería de Valladolid*, òrgan judicial establert per *Enrique II de Castilla*, al 1371.¹⁴

L'any 1540, Carles vè instituï el *Archivo General de Simancas* per tal d'acollir la documentació generada pels organismes centrals de la Monarquia Hispànica, des de l'últim terç del segle XV; més endavant s'hi aplegaria també, la generada fins al segle XIX que s'aniria ampliant fins convertir-lo en un dels arxius més singulars del món.¹⁵

La Grandeza de España, màxima dignitat en l'àmbit nobiliari espanyol, conferida pel Rei a una persona, en el segle XIV i XV tenia caràcter hereditari¹⁶, es va convertir, en el s. XVI, en una deferència, un tractament o un honor reconegut pel monarca. Pel que fa als títols nobiliaris seguiria la línia ascendent iniciada en el s. XIV. La fixació de la Cort a Madrid, accentuaria la divisió entre la noblesa cortesana i la dels llocs d'origen.¹⁷

2.3 Autors i obres.

No cal insistir en el fet de remarcar la importància en demostrar la puresa de sang, com una de les tasques principals de la genealogia. Per aquest motiu, i en opinió de Domínguez Ortiz, el segle XVI fou *el siglo de las probanzas*¹⁸. Aquesta tendència va provocar que molts literats es dediquessin a la recerca genealògica, escorcollant l'origen de llinatges il·lustres, com Gonzalo Fernández de Oviedo que amb la seva obra *Batallas y Quinquagenas*, on a partir del diàleg entre dos cavallers, dóna a conèixer els llinatges,

¹² *Concilio de Trento*, tercera redacció del 7 al 10 de setembre de 1563, Enciclopedia Universal Ilustrada Espasa-Calpe, Tomo LXIV, Bilbao, Madrid, Barcelona, 1928, p.131.

¹³ *Real Audiencia y Chancillería de Granada*, http://www.juntadeandalucia.es/cultura/archivos/web_es/realchancilleria (14/06/2012)

¹⁴ *Real Audiencia y Chancillería de Valladolid*, <http://www.mcu.es/archivos/MC/ACV/index.html> (8.6.2012).

¹⁵ *Archivo General de Simancas*, <http://www.mcu.es/archivos/MC/AGS/index.html>. (6/6/1012).

¹⁶ J.M. DE MAYORAZGO Y LODOS; *Historia y régimen jurídico....* p. 49.

¹⁷ M. FUERTES DE GILBERT; *La Nobleza Corporativa...*, pp. 200-201.

¹⁸ A. DOMINGUEZ ORTIZ, citat per J. DE SALAZAR Y ACHA, en el *Manual de Genealogía...*, p.25.

vida i obres dels principals personatges de la cort dels Reis Catòlics. Altres com el cas de Pedro de Gratia Dei, foren més fantasiosos i gairebé de nul·la credibilitat.¹⁹

Una nou grups d'autors sorgí d'aquesta corrent, caracteritzats però, per un sentit més rigorós de la història. Malgrat que les seves obres estiguessin escrites encara amb criteris historiogràfics medievals, en publicaren altres que bé mereixen el qualificatiu de científiques.

Pel que fa a Castella, destacaren Alonso Téllez Meneses amb el *Espejo de Nobleza*; Fray Pedro Jerónimo de Aponte amb *El lucero de la Nobleza*; el Cardenal don Francisco de Mendoza y Bobadilla, amb l'obra *Nobiliario genealógico de algunos linajes y Casas antiguas de España* i el controvertit memorial *El Tizón de la Nobleza de España*, que mai es va arribar a imprimir per prohibició expressa del rei. El Cardenal en el seu tractat intenta demostrar que l'excessiu rigor, pel que feia a la puresa de sang, que s'aplicava per l'ingrés en les Ordes Militars, no tenia massa fonament, pel fet de que la majoria de les grans famílies espanyoles, havien estat o estaven emparentades amb jueus, d'una manera més o menys propera.²⁰

Un dels genealogistes més rellevants del segle fou Esteban de Garibay y Zamalloa, autor del *Compendio historial de España* (Amberes, 1571), i de les *Ilustraciones Genealógicas de los Reyes de España* (Madrid, 1596), encara que les obres més importants, es troben recollides en un compendi de dotze volums, no impresos, que amb el títol *Casas Ilustres y títulos de España*, es troben a la Biblioteca de la *Real Academia de la Historia*.

Com a cronista, val la pena assenyalar al bisbe de Tuy i Pamplona, Fray Prudencio de Sandoval, de la cort de Felip III, que a més de escriure la *Crònica d'Alfons VII el Emperador*, va redactar les successions de conegudes famílies.²¹ Tanmateix cal assenyalar també l'obra de Florián de Ocampo, cronista de Carles V, amb *Crónica General de España y natural de las Indias* (Zamora, 1544), i el *Libro de Linajes y armas, genealogias de las Casas de Valencia y Ceballos*.²²

---

¹⁹ J.DE SALAZAR Y ACHA; *Manual de genealogía...*, p.156

²⁰ J.DE SALAZAR Y ACHA; *Manual de genealogía...*, pp. 156, 157.

²¹ J.DE SALAZAR Y ACHA; *Manual de genealogía...*, p.158.

²² P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía ...*, p. 285.

A Andalusia, cal assenyalar l'obra de Gonzalo Argote de Molina, que amb *Nobleza de Andalucía*, va investigar els regnes de Sevilla, Còrdova i Jaén, publicant tanmateix, la successió de don Juan Manuel en l'edició del *Conde de Lucanor* (Sevilla, 1575)²³.

Al regne d'Aragó, són famosos els *Anales de Aragón*, del secretari de la Inquisició, Jerónimo de Zurita, on es recullen notícies genealògiques de grans llinatges aragonesos.

En el regne de València, Martín de Viciano va escriure al 1564, una *Crónica de la Ciudad de Valencia y su Reyno*, en dos volums, el segon no es va arribar a publicar per prohibició explícita d'alguns familiars esmentats en el primer. És comument considerada com una obra fidedigna i ben valorada²⁴.

Pel que fa a Catalunya, la noblesa catalana titulada en aquell temps no era gaire nombrosa comparada amb la castellana, aragonesa i valenciana, degut, en opinió de Simón Tarrés²⁵, a dos motius principals, un pel fet que una part de la poca noblesa del Principat s'havia emparentat, per manca de descendència masculina, amb branques col·laterals d'origen castellà, produint un allunyament del territori català. L'altra, sobretot, per la política restrictiva de nomenaments de Carles V i Felip II a Catalunya, per tal d'evitar que una aristocràcia nombrosa pogués constituir un perill per l'autoritat reial. Aquesta política va canviar, però, amb Felip III i el duc de Lerma, fet que es va constatar per la gran quantitat de nomenaments a les Corts de 1599.

3. SEGLE XVII

3.1 Societat, estaments i institucions.

Tornant a Domínguez Ortiz, els mòbils d'honor i de diner, pels quals es movia aquella societat en la centúria passada, varen tenir la mateixa característica en el segle XVII, sense massa canvis en lo fonamental, però si en quant a "...los medios, metodos y en los impulsos...".²⁶ Malgrat els diners, la propietat o el comerç, el burgés no gaudia de vàlua

---

²³ J.DE SALAZAR Y ACHA; *Manual de genealogía...*, p.158.

²⁴ J.DE SALAZAR Y ACHA; *Manual de genealogía...*, p.159.

²⁵ A. SIMON I TARRÉS; *Catalunya Moderna*, dins *Història de Catalunya*, Vol. 3è, L'esfera dels llibres, Barcelona, 2006, p.527.

²⁶ A. DOMÍNGUEZ ORTIZ; "Organización social", dins "La España del siglo XVII ", VV.AA., Cuadernos Historia 16, n.28, Información y Revistas S.A., Madrid, 1985, p.23.

personal i aspirava a convertir-se en *cavaller*²⁷. Això explica la dèria en l'atorgament i consecució de títols, sobretot mitjançant la compra, fet pel qual la monarquia en va triplicar el nombre, i de retruc, la hisenda pública va multiplicar per deu els ingressos per aquesta raó.

3.2 Arxius i fonts

En el 1607, es va construir un nou edifici per reubicar el *Archivo de la Real Chancilleria de Valladolid*, i la de *Granada* (1505), per tal de custodiar tota la documentació produïda per la *Real Audiencia y Chancilleria de Valladolid*, màxima instància judicial de la Corona de Castella durant l'Antic Règim, i que romania en poder particular dels escrivans.²⁸

3.3 Autors i obres.

Aquell interès per les tasques genealògiques, propicià el sorgiment d'una nova generació de historiadors-genealogistes, més documentats que els del segle anterior i a la vegada més nombrosos, dels que en destacarem a:

1. Gerónimo Gascón de Torquemada, autor de la *Gaceta y nuevas de la Corte de España, desde 1600 a 1649*, on es refereix a la noblesa de la primera meitat del s.XVII²⁹.
2. Alonso López de Haro, un dels més populars, autor del *Nobiliario Genealógico de los Reyes y Títulos de España* (Madrid, 1622), i del manuscrit sobre las *Casas Solariegas de España*, depositat a la BNE³⁰.
3. Jerónimo de Sousa, que amb la seva obra *Notícia de la Gran Casa de los marqueses de Villafranca* (Nápoles, 1676), posaria en pràctica el sistema de numeració de Michel von Eitzing, conegut com *mètode de Sousa-Stradodonit*³¹
4. Diego Ortiz de Zúñiga, un dels autors més rigorosos de l'època, amb uns *Anales eclesiásticos y seculares de la muy noble y muy leal Ciudad de Sevilla* (Madrid,

---

²⁷ A. DOMÍNGUEZ ORTIZ; "Organización...",p. 24.

²⁸ Archivo de la Real Chancilleria de Valladolid; <http://www.mcu.es/archivos/MC/ACV/index.html>.

²⁹ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía ...*,p. 286.

³⁰ J.DE SALAZAR Y ACHA; *Manual de genealogía...*, p. 159.

³¹ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*,p.286.

1677), i el seu *Discurso genealógico de los Ortices de Sevilla*, on retrata a la major part de la noblesa titulada sevillana, fou un dels més significatius³².

5. José Pellicer de Ossau y Tovar, efímer cronista del Regne d'Aragó i un dels genealogistes més prolífics, del que Moreno Meyerhoff destaca *Genealogía de la noble y Antigua Casa de Cabeza de Vaca* (Madrid, 1652), *Memorial que representa al rey nuestro señor la antigüedad, calidad y Servicios de sus Casas don Diego de Benavides y de la Cueva* (Madrid, 1660), *Informe del origen antigüedad, calidad y sucesión de la excel·lentísima Casa Sarmiento de Villamayor* (Madrid, 1660), *Justificación de la Grandeza y cobertura de Primera Clase en la Casa y persona de don Fernando de Zúñiga, noveno conde de Miranda* (Madrid, 1668), *Memorial de la calidad y servicios de don Felipe y Baltasar de Gante, Príncipe Conde de Isinghien* (Madrid, 1670), *Memorial de la calidad y Servicios de don Cristobal Alfonso de Solís y Enríquez, séptimo adelantado de Yucatán* (Madrid, 1670), y *Memorial de la calidad y Servicios de la Casa de don Sancho Abarca de Herrera, Núñez de Guzmán y Luna* (Madrid, 1674). Cal advertir però, que la seva obra ha estat controvertida per la quantitat de dades no sempre ben contrastades, el que aconsella que, en la seva interpretació, s'hagi de tenir molta cura.³³
6. Luís de Salazar y Castro³⁴, cronista de Castella i major de les Índies, superintendent general dels arxius de les Ordes Militars, qui va marcar un abans i un després en la genealogia espanyola donada la seva erudició investigadora, el seu mètode crític, i les fonts que emprades. En va ser un dels primers autors en reproduir les escriptures en què fonamentava la informació presentada, així com en disposar amb detall, els índex a final dels llibres. De la seva obra ressaltarem el *Compendio historial de la Casa de Fernán-Núñez* (Madrid, 1682), *Árboles de costados de las primeras Casas de estos Reynos* (1683), *Historia genealògica de la Casa de Silva* (Madrid, 1685), *Los Comendadores de la Orden de Santiago, Advertencias históricas sobre las obres de algunos doctos escritores modernos* (Madrid, 1688), *Historia genealògica de la casa de Haro*, *Historia genealògica de la casa de Lara* (Madrid, 1694-1697), i *Glorias de la Casa Farnese* (Madrid,

³² P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*, p.286

³³ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*, p.287.

³⁴ Real Academia de la Historia, Peticiones a biblioteca, <http://www.rah.es/pdf/SalazaryCastro.pdf> (11.06.2012)

1716), treballs dedicats a esmenar errors comesos en les obres de Pellicer, López de Haro, Torner, Ferreira i altres autors significats. Dels memorials que va escriure, cal destacar el del marquès de Villafranca (Madrid, 1704), i el del comte de Salvatierra (Madrid, 1713). Finalment afegir una immensa col·lecció de documents manuscrits e impresos, així com la gran quantitat d'arbres de costats que va anar recollint al llarg de la seva vida. Val la pena recordar que, en la seva *Biblioteca genealógica espanyola* (Madrid, 1702), recull la majoria d'autors i tractats corresponents als segles XVI i XVII.³⁵

Pel que fa al Principat de Catalunya, és a partir del s. XVII quan comença a trobar-se més historiografia, de la qual en destacarem:

1. Francesc Diago, qui va escriure *Historia de los antiguos Condes de Barcelona*, (1603), essent la primera obra més significada de l'època moderna.
2. Gaspar de Escolano, autor de *Décadas de la historia de la insigne y coronada Ciudad y Reino de Valencia* (1610-1611).
3. Llorença Matu i Sanç qui va escriure el *Sumari de la successió dels ínclits reis de València* (1656).
4. Francesc de Moncada i Montcada, marquès d'Aitona, mort a 1635, qui escrigué la *Genealogia de la casa de Montcada*, conservada en manuscrit.
5. Didac Montfart-Sorts, autor de la *Historia de los Condes de Urgel* (1650), fou aquesta la primera obra historiogràfica basada en documents autèntics transcrits.
6. Bernat Josep Llobet, arxiver dels ducs de Medinaceli, qui va escriure la *Declaración del árbol de la genealogia de los Cardona* (1665).
7. Guillem Ramon de Montcada i d'Alagón, marquès d'Aitona, mort el 1670, qui va escriure *Historia de la casa de Mondéjar y sucesión de la baronía de Montcada*.

---

³⁵ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía ...*, p. 288.

8. Didac de Rocabertí-Pau-Bellera, qui aprofitant el seu arxiu sobre els vescomtes de Rocabertí, publicà la *Genealogía de la casa de Rocabertí* (1668).
9. Josep Dromendari, qui escrigué també sobre els mateixos vescomptes, el *Árbol genealógico de los vizcondes de Rocabertí* (1676).
10. Esteve Caselles, autor de la *Genealogía de la casa de los duques de Bournonville* (1680).
11. Oleguer de Taverner i d'Ardena, comte de Darnius, fou l'autor d'*Adarga catalana* (1627), manuscrit que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.
12. Josep Taverner i d'Ardena, escrigué *Història dels comtes d'Empúries i Peralada* (1627), i la *Història dels vescomtes de Rosselló* (1627).
13. Esteve Corbera autor del *Árbol genealógico de la familia de Queralt* (1692).³⁶

Al regne de València, cal assenyalar a Onofre Esquerdo i Sapena, mort en 1699, autor d'un *Nobiliario valenciano*, com presumiblement també d'unes falses *Trobes de Mossén Febrer*, llibre completament inventat.³⁷

4. SEGLE XVIII

4.1 Societat, estaments i institucions.

Malgrat els nous aires que imprimien una nova manera de pensar i fer les coses, a Espanya els estaments de la noblesa i el clergat, encara continuaven amb el seu *status* diferenciats com a classes privilegiades. Tot i la lluita ideològica que mantenien amb el reformisme borbònic i el món il·lustrat, fou que pel mateix estament nobiliari, es proposés la reducció del nombre absolut d'*hidalgos* i baixa noblesa, per tal de retornar a aquell grup social la força i el poder d'abans. No així, en les grans cases que veurien

---

³⁶ A. DE FLUVIÀ I ESCORSA; *A la recerca dels...*, pp. 34, 35.

³⁷ A. DE FLUVIÀ I ESCORSA; *A la recerca dels...*, p. 35.

incrementat el nombre de títols, la qual cosa els va permetre la fundació i expansió de confraries de cavallers conegudes com *maestranzas*.³⁸

4.2 Arxius i fonts

En 1717, es trasllada a Cadis la *Casa de Contratación*, fundada a Sevilla pels Reis Catòlics, amb uns fons de 150.000 paperetes, corresponents als llibres d'assentaments de *Pasajeros a Indias* entre 1509 i 1701, així com informacions de les *Licencias de Pasajeros* des de 1534 a 1790.³⁹

En 1770, es disposà el trasllat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó al Palau de l'Audiència, avui seu de la Generalitat. El seu origen rau en una ordre de Jaume II, per la qual es disposava que un espai de l'antiga capella del Palau Reial és destinés a reunir diferents escriptures de la monarquia, dispersades fins aleshores en diferents monestirs i convents. Fou Pere el Cerimoniós, qui en 1384, va dictar les primeres Ordenances de funcionament com Arxiu.⁴⁰

Un altre fet important fou la fundació en 1785, del *Archivo General de Indias*, per desig de Carles III, per tal de reunir en un únic lloc els documents relatius a Índies, fins llavors dispersos entre Simancas, Cadis i Sevilla.⁴¹

Cal assenyalar una de les decisions més transcendents de la monarquia borbònica, fou la d'establir recomptes de la població espanyola, a través de successius censos com els de *Campoflorido* (1712-1717); *Ensenada*, 1752; *Aranda*, 1768; *Floridablanca*, 1787; i *Godoy* el 1797, que reportarien, indirectament, un inestimable ajut en les recerques genealògiques, particularment en aquelles on s'ha de recórrer a fonts cadastrals, recollides en bona part, en les *Respuestas Generales* del cadastre de *Ensenada*,⁴².

4.3 Autors i obres.

Malgrat la influència positiva en alguns autors de l'obra de Salazar y Castro, no va deixar de ser una època de decadència pel que fa a la genealogia. La proliferació de títols atorgats per Felip V, Carles III i Carles IV, en agraïment pels serveis prestats a la

³⁸ B. HERNÁNDEZ ; *La sociedad del siglo XVIII*, dins *La España de los Borbones*, coord. per Ricardo G^a Cárcel, *Historia de España*, s. XVIII, Edit. Cátedra, Grupo Anaya, Historia Serie Mayor, Madrid, 2002, p. 318.

³⁹ *Pasajeros a Indias*; http://www.mcu.es/archivos/Novedades/novedades_Pasajeros.html (10/06/2012)

⁴⁰ *Archivo de la Corona de Aragón*, www.mcu.es/archivos/MC/ACA/index.html (08/06/2012)

⁴¹ *Archivo General de Indias*; <http://www.mcu.es/archivos/MC/AGI/index.html> (08/06/2012)

⁴² *Catastro de Ensenada Microfilmación*, <http://pares.mcu.es/Catastro/servlets/ServletController?accion=2&opcion=50b> (8/6/2012)

Corona – i la font d'ingressos que representava el fet per a la seva Hisenda⁴³, propiciaria la tendència dels genealogistes, a recaure en els defectes antics caracteritzats per una manca de rigor en les dades, afirmacions poc versemblants, confusió entre personatges homònims, que implicaven un evident menyspreu per la genealogia, ja poc afavorida per les corrents il·lustrades que recorrien Europa, a les quals Espanya no n'era aliena⁴⁴.

Val a dir, però, que es varen produir algunes obres meritories d'autors com:

1. Francisco Ruano, autor de *La Casa de Cabrera de Córdoba*, (1799), editada com d'autor anònim, sobre la descendència de nombroses famílies d'Andalusia.
2. Antonio Ramos, que publicà un *Aparato crítico para la corrección de la obra de Joseph Berni* (Málaga, 1777), i *Descripción genealógica de la Casa de Aguayo* (Málaga, 1781), la seva més famosa obra.

En general la producció genealògica del s.XIX seria de caire decadent, amb *libros con pomposos títulos y de ignorancia supina*, en opinió de Salazar y Acha, i de treballs de caràcter divulgatiu d'escassa qualitat, per Moreno Meyerhoff. Dins d'aquesta mediocritat destacarien autors com:

1. José M. Trelles Villademoros, autor de *Asturias Ilustrada. Origen de la Nobleza de España, su antigüedad y diferencias* (Madrid, 1736-1739), *Historia chronologica y genealógica del primitivo origen de la Nobleza de España, su antigüedad, clases y diferencias, con sucesiones continuadas de las principales familias del Reyno y con ilustración del Principado de Asturias* (Madrid, 1760).
2. Juan Félix Francisco de Rivarola y Pineda, autor de *Monarquía española. Blasón de su nobleza* (Madrid, 1736).
3. Joseph Berni i Català, autor de *Creación, antigüedad y privilegios de los títulos de Castilla* (Valencia, 1769).⁴⁵
4. José de los Rios, autor del seu *Memorial de los Villela, Butrón y Mugica* (1738).

---

⁴³ R. FERNÁNDEZ; *La España Moderna siglo XVIII*, dins del *Manual de Historia de España*, Historia 16, Madrid, 1993, p. 608.

⁴⁴ J. DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...*, p. 162.

⁴⁵ J. DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...*, p. 162.

5. Ignacio Berdum de Espinosa, autor de los *Derechos de los Condes de Benavente a la Grandeza de Primera classe* (Madrid, 1756).
6. Diego Gutiérrez Coronel, autor de *Historia genealògica de la Casa de Mendoza* (1772).
7. Antonio Villar y Pinto, autor del *Compendio histórico genealógico de la Casa y ascendència de don Joseph Bucarelli y Ursúa, Marqués de Valldehermoso*, (Madrid, 1775).⁴⁶

Pel que fa al Principat de Catalunya, Armand de Fluvià destaca l'obra dels següents autors:

1. Francesc Llobet i Mas, autor d'un llibre sobre els *Comtes del Pallars*, escrit al segle XVIII.
2. Claude Devic i Jean-Joseph Vaissette, monjos benedictins, qui varen escriure al 1730, *Histoire Générale du Languedoc*.
3. Manuel Marià Ribera, autor i editor de la *Genealogía de la familia Cervellón*, escrita al 1736.
4. Josep Xaupí, capellà mort el 1778, autor de *Recherches historiques sur la noblesse des citoyens honorés de Perpignan et de Barcelone*, que tracta sobre els ciutadans honrats de Perpinyà⁴⁷.

5. SEGLE XIX

5.1 Societat, estaments i institucions.

Aquella lluita entre les formes de pensar iniciades en el segle passat es va aguditzar amb l'impacte de la revolució Francesa, de la guerra de la Independència, de l'emancipació americana, i de les guerres Carlines, afavorint l'atac dels il·lustrats a les estructures de la monarquia, als privilegis de la noblesa i, en general, a tot allò que anés associat a la permanència de l'Antic Règim.

---

⁴⁶ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía ...*, p. 289.

⁴⁷ A. DE FLUVIÀ I ESCORSA; *A la recerca dels ...*, p. 35.

Aquest posicionament social va produir el divorci entre la genealogia i la història, que fins llavors havien anat plegades, de tal manera, que gairebé durant la major part del s. XIX, no es va produir cap obra genealògica rellevant⁴⁸. La revolució burgesa, la decadència nobiliària i la desamortització, serien els trets socials característics de l'època.

La guerra del Francès, les guerres Carlines i la reacció igualitària anticlerical varen suposar la destrucció sistemàtica d'arxius parroquials, que fins l'aparició del registre civil, havien estat depositaris de la memòria de la població. Tanmateix, l'atac a altres arxius va suposar la desaparició de memorials, genealogies de grans llinatges, plets d'*hidalguía* i protocols. Els fets no van evitar l'aparició d'un fenomen d'emulació per part de la burgesia, que desitjant ennoblir-se ràpidament, va donar peu a l'aparició de falses genealogies en moltes homonímies, fabricades per experts poc professionals, que construint-los-hi arbres fantasiosos, afalagaven la vanitat dels seus clients. La destrucció de fonts documentals, afectaria negativament a les futures generacions interessades en conèixer les seves arrels.

5.2 Arxius i fonts.

A partir de 1823, es varen començar a produir els primers intents d'organització del Registre Civil, acabant amb la redacció del projecte de Codi el 1851, que emparat per la Constitució de 1869, va acabar establint-se per Llei el 17 de Juliol de 1870. Aquest pas consolidava la secularització d'una tasca que l'Església havia estat assumint a través dels seus registres parroquials⁴⁹, redundant positivament en les tasques de recerca.

El 1886 es va crear el *Archivo Histórico Nacional*, (AHN), a instància de la *Real Academia de la Historia*, amb intenció d'oferir als investigadors els arxius de nombroses comunitats religioses, afectades per les lleis desamortitzadores. Tanmateix, les successives reformes de l'administració central, van donar lloc a la supressió o transformació d'organismes de l'Antic Règim, esdevenint una acumulació de documents de gran valor històric en certes dependències i, que en diferents etapes, anirien sent traslladats al AHN.⁵⁰

⁴⁸ J. DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...*, pp. 30, 31.

⁴⁹ Registro Civil, Enciclopedia Universal Espasa- Calpe, Tomo L, Bilbao, Madrid, Barcelona, 1923, pp. 208-209.

⁵⁰ Archivo Histórico Nacional, <http://www.mcu.es/archivos/MC/AHN/index/html>. (8/6/2012).

5.3 Autors i obres

En aquell clima poc propici a la recerca genealògica erudita, aparegueren obres de qualitat discutible, d'autors com:

1. Augusto de Burgos, autor del *Blasón de España* (Madrid, 1853-1860).
2. Francisco Piferrer, autor del *Nobiliario de los Reinos y Señorios de España* (Madrid, 1857-1863).
3. Luís Vilar y Pascual, autor de un *Diccionario histórico, genealógico y heráldico de las familias illustres de la Monarquía española* (Madrid, 1859-1866).
4. Juan José Vilar y Psayla, autor de *Linajes nobles de España* (Madrid, 1867).
5. José María Bover de Roselló, autor del *Nobiliario Mallorquín* (Palma de Mallorca, 1850)
6. Aparició de la revista *El Trono y la Nobleza*, de contingut divers.⁵¹

Dos fets, però, influïrien en la renovació de la ciència genealògica espanyola: un va ser la irrupció del canari Francisco Fernández de Béthencourt (1851-1916), amb la publicació d'un *Nobiliario de Canarias*, seguit de *Anales de la Nobleza Española*, (11 vols., 1880-1890), que imitant al famós *Almanach de Gotha*, proveïa a l'alta societat d'un instrument de consulta. Més endavant publicaria el que va ser la seva obra magna, *Historia Genealógica y Heráldica de la Monarquía Española* (10 vols., Madrid, 1897-1920), que completada pel marquès de Saltillo, inclou les genealogies dels primitius reis d'Astúries, de Lleó i de Navarra, així com dels més importants llinatges de la grandesa espanyola. Val a dir que l'obra conté els errors propis del seu perfil compilador, més que d'un investigador de documents, molt sensible a judicis dels seus personatges, que, com sempre passa en genealogia, protesten quan no en surten massa ben parats.⁵²

L'altre fet, en aquest cas fora d'Espanya, però que va ajudar a que la genealogia és contemplés des d'un punt de vista científic, fou l'elaboració al 1865 de les lleis de

---

⁵¹ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*, p. 291.

⁵² J.DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...*, pp. 163-165.

Mendel, que, de retruc, revaloritzarien la importància de la genètica i l'herència, reflectint-se en l'elaboració de diversos treballs, com el dut a terme pel naturalista Francis Galton, que amb la seva tesi *El genio hereditario*, fonamentat en l'estudi d'una gran quantitat de taules genealògiques, intentaria explicar la importància de l'herència genètica a través d'històries familiars. Tanmateix, el medievalista Ottokar Lorenz, pocs anys després, escriuria l'obra *Lehrbuch der gesamten wissenschaftlichen genealogie*, al 1898, on combina la genealogia amb l'estadística i la sociologia. Més endavant, altres estudiosos alemanys, com Stradonitz, Heydenreich i Dugern, donarien continuïtat a les tesi de Lorenz, mitjançant l'aportació de nous mètodes i prestigiant el nou paper de la genealogia en aquesta etapa⁵³.

Pel que fa a al Principat de Catalunya, ressaltar les *Memorias cronológicas de los condes de Urgell*, escrites pel sacerdot Jaume Villanueva, com també la publicació de la majoria de documents dels bisbats catalans; tanmateix, esmentar a Pròsper de Bofarull i Mascarò, qui va escriure al 1836, *Los Condes de Barcelona vindicados*.⁵⁴

6. SEGLE XX

6.1 Societat, estaments i institucions

La genealogia va anar aparellada amb l'esdevenidor convulsiu del segle. La preguerra, la guerra Civil i les seves conseqüències van suposar no solament una aturada, sinó també una irreparable pèrdua documental i patrimonial.

Amb la irrupció dels aires de canvi dels 60, es produí un canvi substancial en la mentalitat i la praxi genealògica, reservada fins llavors a historiadors, filòlegs i genealogistes, exclusivament interessats en l'estudi de llinatges i noms, més o menys propers a la noblesa, o si més no, com ajut per establir vincles històrics. Fou a partir d'aquella dècada quan la universitat li obriria les portes, donant-li aquella homologació social que la genealogia mereixia.

En les darreres dècades, però, la practica de la genealogia cauria sovint a mans de diletants, molts amb bona intenció impulsats per interessos familiars o d'afalagament

---

⁵³ J. DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...*, pp. 33, 34.

⁵⁴ A. DE FLUVIÀ I ESCORSA; *A la recerca dels...*, pp. 35, 36.

propí, però que, degut a mancances de mètode i rigor en les recerques, donaria lloc a conflictes entre homònims. Per tant si per una banda l'embranchida és positiva; per altra, li ha acabat reportant cert desprestigi.

6.2 Arxius i fonts.

A l'any 1980, es creà l'Arxiu Nacional de Catalunya, adscrit al Departament de Cultura, dins la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, i es troba integrat en el Sistema d'Arxius de Catalunya. L'ANC és la institució arxivística principal de Catalunya, encarregada d'aplegar, conservar i difondre el patrimoni documental de Catalunya i a més de les funcions que li són pròpies, impulsa projectes relacionats amb la memòria col·lectiva.⁵⁵

Per Decret 914/1969, es creà el *Archivo General de la Administración*, configurant de forma definitiva el sistema d'Arxius de l'Administració Central de l'Estat. Entre les funcions, a més de ser l'hereu directe del *Archivo General de Simancas* i del *Archivo Central de Alcalà de Henares*, s'ocupa de custodiar els fons d'una part important de l'activitat de la *Administración Central, Perifèrica y del Norte de Àfrica*, especialment la generada entre 1939 i 1975.⁵⁶

El *Ministerio de Cultura*, creà en el 1978, el *Centro de Información Documental de Archivos*, amb l'objectiu d'establir un servei nacional d'informació arxivística, amb una marcada vocació hispanoamericana, i professional en general. Té com una de les seves funcions coordinar la *Red de Bibliotecas de los Archivos*.⁵⁷

Essent l'església Catòlica, a través dels seus arxius diocesans i parroquials, propietària de les fonts arxivístiques més importants de què disposa l'investigador per dur a terme les seves recerques, i per tal relacionar ordenadament tot el seu potencial documental, la *Asociación de Archiveros de la Iglesia Española*, el 1985, va publicar una primera *Guia dels arxius i biblioteques eclesiàstics*. Més endavant, l'any 2000, conjuntament amb l'*Arxiu Diocesà de Barcelona*, l'actualitzaria oferint-la al públic en format CD, indexant els aproximadament 23.000 arxius parroquials.⁵⁸

⁵⁵ Arxiu Nacional de Catalunya, <http://www20.gencat.cat/portal/site/msi-cultura/>. (8/6/2012)

⁵⁶ Archivo Central de la Administración, <http://www.mcu.es/archivos/MC/AGA/index.html>. (8/6/2012)

⁵⁷ Centro de Información Documental de Archivos, <http://www.mcu.es/archivos/MC/CIDA/index.html>. (8/6/2012)

⁵⁸ J.M. MARTÍ BONET; *Guía de los Archivos de la Iglesia en España*, Arxiu Diocesà de Barcelona, Barcelona, 2001.

En 1993, s'estableix de forma independent, a l'*Hospital Tavera* de Toledo, la *Sección de Nobleza*, adscrita fins aleshores al *Archivo Historico Nacional*, per tal de col·laborar en la recuperació d'arxius i documents relatius a la noblesa, per entendre que es tracta d'un element essencial del *Patrimonio Histórico Español*.⁵⁹

En 2007, per Decret 697/2007, amb seu a Salamanca, es va crear el *Centro Documental de la Memoria Histórica*, amb la finalitat principal, de mantenir i desenvolupar el *Archivo General de la Guerra Civil Española*; recuperant, organitzant, conservant i difonent els fons documentals sobre la Guerra Civil, del franquisme, la resistència, l'exili i el internament d'espanyols en els camps de concentració, durant la Segona Guerra Mundial i la transició.⁶⁰

Al mes de maig de 2007, fou inaugurada la plataforma informàtica archivística *Portal de Archivos Españoles* (PARES), per tal d'ampliar i perfeccionar la difusió a Internet dels Arxius generals de titularitat estatal gestionats pel *Ministerio de Cultura*, proveint d'eines electròniques per a la gestió dels serveis públics arxivístics, i el control dels fons documentals, al temps de facilitar l'accés lliure de la ciutadania i investigadors sense les barreres tradicionals, propiciant i donant suport a la cooperació i intercomunicació amb altres xarxes.⁶¹

Dependents del *Ministerio de Defensa*, i a través del *Instituto de Historia y Cultura Militar*, es poden consultar presencialment o per carta, degudament acreditats, el *Archivo General Militar de Madrid*, el *Archivo General Militar de Guadalajara*, el *Archivo General Militar de Segovia*. El *Archivo General de Simancas*, tot i guardant relació amb la temàtica de la guerra, depèn orgànicament del *Ministerio de Cultura*.

6.3 Autors i obres.

L'aportació de F. Fernández de Bethencourt li va comportar el ser reconegut i nomenat membre de la *Real Academia de la Historia*, el 1900. Amb el seu ingrés en aquesta institució marca l'inici d'un període caracteritzat per l'aplicació de criteris més innovadors, que introduiria en la seva obra ja citada. Resultat de la seva inspiració,

---

⁵⁹ Sección de Nobleza Archivo Histórico Nacional, <http://www.mcu.es/archivos/MC/NHN/index.html>. (8/6/2012).

⁶⁰ Centro Documental de la Memoria Histórica. <http://www.mcu.es/archivos/MC/CDMH/index.html>. (8/6/2012).

⁶¹ Portal de Archivos Españoles, http://pares.mcu.es/ParesBusquedas/servlets/Control_servlet?accion=0. (8/6/2012).

sortiria a la llum la *Revista Historia y Genealogia Española* (Madrid, 1912-1931), al voltant de la qual sorgirien genealogistes com els marquesos de Saltillo i Hermosilla, Juan Moreno de Guerra, i el marqués de Santa Clara, entre altres, que malgrat fossin persones erudites, encara arrossegaven prejudicis amb la mentalitat que fora de la noblesa, poca cosa havia d'interès genealògic⁶². Paral·lelament sorgiren les revistes *Heráldica* (Madrid, 1906-1910), i *Nueva Academia de Heráldica*, publicacions on es farien ressò col·laboracions d'especialistes de prestigi com Antonio del Solar y Taboada, el Marqués de Cidaconcha, i Antonio Pérez de Azagra, entre altres.⁶³

Dins la mateixa època, cal destacar el *Nobiliario y Armería General de Navarra*, de J. Argamasilla de la Cerda (Pamplona, 1899-1906), i *Solares Montañeses*, de M. Escagedo Salmón (Santander, 1928-1934).

Entre 1924 i 1928, es publicà la *Biblioteca histórico-genealógica asturiana*, que dirigida per Senén Álvarez de Rivera, exhuma un recull de manuscrits sobre llinatges muntanyencs; tanmateix, gairebé en la mateixa època, és publicarien entre 1929 i 1935, a la *Biblioteca Histórica y Genealógica*, dirigida per Á. Gonzalez Palencia, els *Mayorazgos espanyoles*, escrit pel mateix autor i per L. de Zúñiga y Avila, tanmateix ressaltar l'obra inconclusa *Los Caballeros de Santiago*, de J. Pérez Balsera.⁶⁴

En la dècada dels 50 i només per la seva voluminositat, cal assenyalar el *Diccionario Heráldico y Genealógico de apellidos espanyoles y americanos* (1952-1963, 88 vols.), obra escrita pels germans Alberto y Arturo García Carrafa, consistent en un extens recull de dades, sense criteri, amb nombroses errades i, fins i tot, amb la inclusió de genealogies poc contrastades.⁶⁵

La creació del *Instituto Internacional de Genealogia y Heráldica* (1954), el de la *Corporació espanyola d'estudis genealògics, heràldics, nobiliaris i jurídics* (1956), dins el *Instituto "Luís de Salazar y Castro" del Consejo Superior de Investigaciones Científicas*, i, el de la revista *Hidalguía* fundada per Vicente de Cadenas y Vicent (1953), degana de les publicacions d'aquest tipus, constituïrien tres fets destacables que marcarien una nova tendència⁶⁶. La revista aplegaria a tot un grup d'investigadors, que

⁶² J.DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...*,p. 165.

⁶³ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*,p.292.

⁶⁴ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*,p.293.

⁶⁵ J.DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...*,pp. 165-166.

⁶⁶ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*,pp. 293-294.

propiciarien el desenvolupament d'una important tasca, editant-hi gran quantitat de treballs, fruit d'extractes genealògics dedicats a Ordes Militares i Plets d'*Hidalguía*, destacant el *Nobiliario de Segovia* (1959), de J. Larios Martin; el *Nobiliario de Burgos* (Madrid, 1955), del marquès de Dávila; el *Nobiliario de Soria* (Madrid, 1953); *Nobleza de Zamora* (Madrid, 1953), escrita per E. Fernández Prieto; així com una *Armeria y Nobiliario de los Reinos de España*, en 4 vols., (Madrid, 1955), i altres treballs editats per la mateixa publicació. Tancant aquell període cal esmentar els estudis de J. Maldonado y Cocat, amb *La Casa de Márquez de Prado y sus entronques* (Madrid, 1956), i el de F. Menéndez Pidal, sobre la *Genealogía de los Navascués y sus enlaces* (Madrid, 1959). Amb renovada mentalitat, A. de Figueroa y Melgar, duc de Tovar, va publicar el *Estudio Histórico de algunas familias españolas* (Madrid, 1965-1974), en sis volums, on s'hi recull una gran quantitat de dades genealògiques.⁶⁷

Pel que fa a Aragó, cal esmentar la figura de G. García Ciprés, inspirador i coautor de la revista *Linajes de Aragón* (Huesca, 1920), y *Linajes de la Corona de Aragón* (Huesca, 1920), on es van publicar valuosos treballs d'acadèmics de la història com Ricardo de Arco, J. J. Rosselló i Villalonga, i el marquès de Valdeolivos, entre altres autors significats.⁶⁸

Més endavant, en el si de la *Institución Fernando el Católico* de Saragossa, es crearia en 1966, una secció dedicada a la Genealogia i a la Heràldica, que rebria el nom de *Cátedra Barón de Valdeolivos*, on des d'on es promouria la publicació de la revista *Emblemata*, d'alt nivell científic. Tanmateix, la *Cátedra Zurita*, de la mateixa institució, organitzaria en el 1984, el *I Seminario sobre Heráldica y Genealogía*.

Un altra fita destacada fou la creació del *Instituto Aragonés de Investigaciones Historiográficas* (Saragossa, 1988), que va publicar de la mà de B. Vicente de Cuéllar, el *Anuario de Ciencias Historiográficas de Aragón*, recullint nombrosos articles sobre les genealogies d'algunes famílies de la noblesa aragonesa, redactats per prestigiosos autors. En la mateixa línia, i en revistes com *Argensola*, Huesca; *Teruel*, Terol; i *Xiloca* a Calamocha, es publicarien treballs del Barón de Gavín.

En l'àmbit universitari aragonès, cal destacar les investigacions genealògiques dutes a terme per Eduardo Ibarra, José Salarrullana, Ricardo del Arco, José María Lacarra i

⁶⁷ J. DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía...*, p. 167.

⁶⁸ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*, p. 299.

altres, així com els treballs d'Agustín Ubieto, sobre els orígens de la noblesa aragonesa, els de Francisco de Moxò, sobre la Casa de Luna, i diverses obres d'autors com Maria José Casaus, de González de San Segundo, de Valeriano C. Labara, i, d'anàlisi i perspectiva, de Carlos Laliena, José Antonio Sesma i Juan F. Utrilla. Finalment cal assenyalar la reedició del *Nobiliario de Aragón*, de Jerónimo Zurita.⁶⁹

En la Catalunya de principis de segle, començà a destacar una escola d'historiadors i juristes, amb sòlida formació universitària, que sovint recorrerien a la genealogia per tal de construir llurs investigacions de manera rigorosa. Van propiciar l'acollida a Barcelona del *Primer Congrès d'Història de la Corona d'Aragó*, el 1908, amb ponències d'historiadors de la talla de J. Miret i Sans, F. Carreras i Candi, Ll. Nicolau d'Olwer, el vescomte de Rocabertí, i J. Puig i Cadafalch, entre altres, i la del *Primer Congrès Internacional de Genealogia, Noblesa i Heràldica*, amb motiu de l'*Exposició Universal*, en 1929.⁷⁰

Més endavant l'interès per la genealogia restaria palès en les obres d'autors com F. Valls i Taberner, R. de Abadal i de Vinyals, S. Sobrequés Vidal i Ferrán Soldevila, entre altres.

En les darreres dècades, cal assenyalar una figura destacada i impulsora en el camp de la Genealogia i l'Heràldica com és Armand de Fluvià i Escorsa⁷¹, reconegut arreu i de prestigi internacional⁷², autor de nombrosos articles publicats en revistes com *Hidalguía*, *Historia y Vida*, a nivell de l'Estat, i més endavant, *Paratge*, entre altres prestigioses publicacions catalanes i internacionals. La seva contribució genealògica està present en nombroses obres, com la de *Els Castells Catalans* (1967-1979); *Catalunya romànica* (1984); *Gran Enciclopèdia Catalana* (1974); i col·laboracions en diversos diccionaris i enciclopèdies. Tanmateix, Fluvià és autor de diverses monografies sobre llinatges catalans, i tractats com un *Diccionari general d'heràldica* (1982); *Els primitius comtats i vescomtats de Catalunya* (1989); *A la recerca dels avantpassats: Manual de genealogia* (1995); *Repertori de grandeses, títols o corporacions nobiliàries de Catalunya* (1998); *Nobiliari del Reial Cos de la Noblesa de Catalunya* (1998).

⁶⁹ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*, p. 300, 301.

⁷⁰ Revista de Historia, n. 23, Madrid, 1929.

⁷¹ Noble nascut a Barcelona el 17/10/1931, llicenciat en Dret per la UB, diplomad en genealogia, heràldica i nobiliària, membre de diversos Instituts dedicats a la Genealogia, professor, conferenciant, articulista i escriptor. *Paratge*, n. 15, SCGHSVN, Sant Cugat del Vallés, 2003.

⁷² va rebre el Premi d'Arenberg en la VII Assemblea General de la Confederació Internacional de Genealogia i Heràldica a Bonn, el 1984. Szabolcs de Vajay, *Paratge*, n 15, SCGHSVN, 2003, pp.41-42.

Armand de Fluvià fou un dels fundadors e impulsors de la *Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Vexil·lografia, Sigil·lografia i Nobiliaria*, (SCGHVSN)⁷³, nascuda l'any 1983 i de la que en va ser president fins el 2007, any que conjuntament amb un grup d'estudiosos, va constituir, el 24 de Febrer de 2007, la *Institució Catalana de Genealogia i Heràldica*, (ICGenHer), la qual presideix, dedicada també a la recerca, estudi, difusió i assessorament de totes les disciplines que integren l'Emblemàtica General.

Paral·lelament a l'any 1990, sortiria a la llum la primera publicació de *Paratge*, en forma de quaderns d'estudi dins la SCGHVSN, que, a partir de 2007, va incorporar la novetat d'un Consell Assessor format per especialistes com J. M. Sans Travé, del ANC; J. Alturo, de la UAB; J.E. Ruíz Domènec, de l'*Institut d'Estudis Medievals* de la UAB; M. Aurell, de la Universitat de Potiers; S.J. Rovira i Gómez, de la URV; J. de Salazar y Acha, de la *Real Academia Matritense de Heráldica y Genealogía*; R. Serra de la Creu i Benàsser, de la *Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*; G. Redondo y Veintemillas, de la *Institución Fernando el Católico*; J. Porter i Moix, de la SCGHVSN; i, a J. Huguet i Pascual, del *Consell Tècnic d'Heràldica i Vexil·lologia de la Generalitat Valenciana*.

Tanmateix, destacar els estudis genealògics relatius a llinatges i famílies del principat català, duts a terme per Szabolcs de Vajay, Philippe Lazerme, Josep Maria Madurell, Blanca Garí, John C. Shideler, Martí Aurell, Antonio Sánchez, entre altres, així com la publicació del *Atlas dels comtats de la Catalunya carolíngia*, a iniciativa dels professors Jordi Bolós i Víctor Hurtado, de la Universitat de Lleida.⁷⁴

6.4 La Genealogia avui. Internet.

Hores d'ara, la recerca mitjançant la xarxa ocupa un espai prou important en la pràctica genealògica com per fer-li un lloc destacat en aquesta exposició. El seu impacte ha estat clau perquè la genealogia es fes extensiva al gran públic; sembla prou evident que el fenomen d'Internet ha servit per popularitzar aquesta disciplina

La prova la tenim en el fet que, en aquests darrers anys, la genealogia es troba representada en gairebé totes les comunitats autònomes i ciutats amb personalitat

---

⁷³ www.scgenealogia.org

⁷⁴ P. MORENO MEYERHOFF; *La Genealogía...*, pp.304-305.

pròpia, mitjançant pàgines web de llurs associacions i fòrums, amb llistes que permeten un àgil intercanvi informatiu, en una predisposició oberta i altruista.⁷⁵

Aquest renovat interès per la genealogia, iniciat en les últimes dècades del segle passat, segueix en augment com ho demostra la progressiva digitalització de tota mena de llibres i documents custodiats en diversos arxius. Aquest buidat informàtic es fa en alguns casos, gràcies al voluntariat de diverses associacions genealogistes, com el que es realitza a Extremadura⁷⁶ i en altres comunitats.

En l'àmbit de l'Estat Espanyol, cal destacar el fòrum de RedIris⁷⁷, que qualsevol interessat en la matèria no pot obviar. És un espai on es constata un tractament seriós, respectuós i responsable en els temes i entre els components de la llista.

Mereix lloc destacat l'aportació dels mormons, que basats en la seva creença que la unió matrimonial i la família perviuen units eternament⁷⁸, disposen de milions de dades arreu el món, extretes la majoria, dels llibres parroquials de l'església Catòlica, i que conserven digitalitzades en la seva seu a Salt Lake City; aquestes dades resten a l'abast de tothom, moltes penjades a la xarxa⁷⁹, i la resta poden ser investigades mitjançant suport informàtic, que una vegada sol·licitat, es remés al centre de culte local corresponent per la seva consulta *in situ* durant un temps.

6.5 El suport informàtic

Posiblement el més complet és l'elaborat pels mormons, anomenat *Personal Ancester File* (PAF)⁸⁰. Permet, d'una manera senzilla, confeccionar arbres genealògics ascendents i descendents, així com la possibilitat d'afegir-hi imatges associades. La mateixa organització ofereix el programa *Family Tree*⁸¹ que sovint és renovat⁸². Tanmateix, l'organització va desenvolupar el programa *Genealogical Data*

⁷⁵ Genealogía española EspañaGen/Web; <http://www.genealogia-es.com/enlazbib.html>. (8/9/2012).

⁷⁶ Extremadura GenWeb; <http://extremadura.genealogica.net/> (06/06/2012).

⁷⁷ <http://listserv.rediris.es>

⁷⁸ Guía para el estudio de las Escrituras, El Libro del Mormón, Publicado por La Iglesia de Jesucristo de los Santos de los Últimos Días, Salt Lake City, Utah, E.U.A., Printed in Germany, 2007, pp.77, 82, 132.

⁷⁹ Family Search; <https://www.familysearch.org/eng/>. (8/9/2012).

⁸⁰ Personal Ancestral File (PAF); <http://www.familysearch.org/eng/paf/> (10/06/2012)

⁸¹ Family Search; <http://www.familysearch.org/> (11.06/2012)

⁸² J.DE SALAZAR I ACHA; *Manual de genealogía.....*, p. 227.

Communications (GEDCOM)⁸³, que permet comunicar-se amb altres programes similars.

Organitzacions genealogistes internacionals, com la israeliana *My Heritage*, ofereixen descarregues gratuïtes del programa *Family Tree Builder*⁸⁴.

Un programa, del que periòdicament se'n van oferint noves versions, és el *Sistema General de Documentació Familiar* (GDS)⁸⁵. El seu avantatge rau en el de poder llistar avantpassats i descendents, emprant el sistema de numeració Sousa-Stradonitz, descripció del nivell d'endogamia entre generacions; taula de costats; anàlisi de cognoms; arbres troncats entre dues persones i la seva relació familiar; anàlisi estadístic de la base de dades; àlbum de fotos; documents relacionats; integració de bases de dades; importació d'arxius; exportació a altres programes; impressió d'informes i un avantatge important: el GDS és multilinguatge.⁸⁶

Un mètode ràpid per tal de facilitar a l'usuari, una claredat en quant al càlcul en l'ordre d'un cognom, aprofitant la numeració de Sousa-Stradonitz, és el que es coneix com l'Algoritme de Gorchs⁸⁷, que converteix la base decimal d'aquell, amb el seu equivalent en base binària. Aquesta rutina de càlcul té aplicació, a més, en la genètica i altres disciplines afins.

6.6 El patrimoni genètic

Spencer Wells, antropòleg i genetista especialitzat en població, dirigeix el *Projecte Genogràfic*, realitzat conjuntament entre *National Geographic* i IBM. Comença amb la recollida d'una mostra indolora del teixit bucal de l'individu, per tal de determinar el seu ADN, que una vegada remesa al centre de processament, se'n podrà fer el seu seguiment a través de diverses etapes seqüencials; el resultat és rebrà amb un anàlisi genètic personalitzat, incloent-hi el com i on és va originar el seu halogrup, així com un

---

⁸³ FamilySearch-FAQ GEDCOM; http://www.familysearch.or/eng/home/faq/faq_gedcom.asp (11/06/2012).

⁸⁴ My Heritage FamilyTree Builder; <http://www.myheritage.es/descargue-el-family-tree-builder> (11/06/2012)

⁸⁵ Sistema General de Documentació Familiar (GDS); <http://www.gdsystem.net/v5/es/> (11/06/2012)

⁸⁶ J. CASALS I DE NADAL.; "El sistema general de documentació familiar – GDS", Paratge, n. 13, 2001, pp.37-38.

⁸⁷ R. FLORES; "L'Algoritme de Gorchs", Paratge, n. 17, 2004, pp.41-57.

mapa dinàmic específic del seu llinatge, sobre el qual hom pot rastrejar la migració a la que pertany.⁸⁸

7. CONCLUSIONS

És evident que la trajectòria de la genealogia espanyola en els segles analitzats ha sofert una evolució aparellada als esdeveniments i progressos socials. Per tant no cal repetir el que he intentat sintetitzar en successives etapes cronològiques.

En primer lloc, val la pena reflexionar si la genealogia és o no una disciplina de caire científic. Si ens atenem a la metodologia emprada per aquells genealogistes o diletants, ambdós poc rigorosos per tal d'obtenir el que pretenien, crec que no passaria de ser un procés amb una metodologia *sui generis*.

Per contra, aquells que han emprat en les seves investigacions metodologia científica, no solament han prestigiat la disciplina sinó que l'han convertit en un eina imprescindible per la història, l'antropologia, la demografia, la genètica, la prosopografia, la biologia, la medicina preventiva i altres.

En les darreres dècades, ha sorgit una corrent d'àmplia base social, d'aficionats a la genealogia que va en augment. Portats per la curiositat de conèixer les seves arrels més ancestrals, és llancen a l'aventura aprofitant les avantatges que ofereix Internet, al temps que s'interrelacionen entre ells. Però el més significatiu: la majoria no cerquen trets d'*hidalguia* ni res que s'hi assembli; qui sap si la motivació és una resposta inconscient a la necessitat humana de cercar orígens i ancestres que els sociòlegs haurien d'avaluar.

Malgrat tot, encara rau en la societat espanyola, no en altres països avançats, malentesos i prejudicis, que fan que és miri amb recel la seva pràctica. Possiblement degut a una manca d'informació i formació a la vegada, que es corregiria si és tractés en l'àmbit universitari com una assignatura, o millor dit, se li reconegués una especialitat. Val a dir, però, que algunes universitats, poques, imparteixen diplomatures i postgraus, com ja ho fan, en un altre nivell, algunes prestigioses associacions genealògiques, com la SCGHVSN a Catalunya, i la *Real Academia Matritense de Genealogia y Heráldica* a Madrid, entre altres.

---

⁸⁸ National Geographic España, Agosto 2005, RBA Revistas S.A., Barcelona, 2005;
<https://genographic.nationalgeographic.com/genographic/lan/es/journey.html>.

Per acabar deixeu-me citar un paràgraf del *Manual de Genealogia* de l'Armand de Fluvià que resumeix els fonaments que justifiquen la curiositat genealògica i el valor, profundament humà i social, de la seva pràctica:

“...tots tenim dos pares, quatre avis, vuit besavis...i és força interessant recuperar-los de l'oblit i, en certa manera, fer-los reviure. És un tribut que els devem perquè per ells som...”⁸⁹

8. BIBLIOGRAFIA I FONTS DOCUMENTALS

8.1 Bibliografia i fonts documentals consultats.

Bibliografia .-

DOMINGUEZ ORTIZ, A.; “Organización social”, dins “La España del siglo xv” *Cuadernos Historia 16*, n.28, Información y Revistas S.A., Madrid, 1985.

El Libro del Mormón; Publicado por La Iglesia de Jesucristo de los Santos de los Últimos Días, Salt Lake City, Utah, E.U.A., 2007.

Enciclopedia Universal Ilustrada; Volumes L, LXIV, Espasa-Calpe, Bilbao- Madrid- Barcelona, 1923-1928.

FERNÁNDEZ DÍAZ, R.; *Historia de España, siglo XVIII, Manual de Historia de España*, Vol. 4, Historia 16, Madrid, 1996.

FUERTES DE GILBERT ROJO, M. DE; *La Nobleza Corporativa en España: Nueve siglos de Entidades Nobiliarias*, Hidalguía-UNED, Madrid, 2007.

FLUVIÀ I ESCORÇA, A. DE; *A la recerca dels avantpassats. Manual de Genealogia*, Curial, Barcelona, 1995.

GARCÍA CÀRCEL, R; “La Vida en el Siglo de Oro”, *Cuadernos Historia 16*, n. 130, Información y Revistas S.A., Madrid, 1985.

HERNÁNDEZ, BERNARDO; *La sociedad del siglo XVIII*, dins GARCÍA CÀRCEL, R. (coord.); *La España de los Borbones, Historia de España, s. XVIII*, Edit. Cátedra, Madrid, 2002.

La Biblia Catalana; Associació Bíblica de Catalunya, Editorial Claret Barcelona, 1996.

MAYORALGO Y LODOS, J.M. DE; *Historia y Régimen Jurídico de los Títulos Nobiliarios*, Hidalguía-UNED, Madrid, 2007.

---

⁸⁹ A. DE FLUVIÀ I ESCORÇA; *A la recerca dels...*, p. 14

MORENO MEYERHOFF, P.; "La Genealogía en España", *Actas del Ier. Congreso Internacional de Emblemática General*, Vol. I, Institución Fernando el Católico, Excma.Diputación de Zaragoza, 2004.

SALAZAR Y ACHA, J. DE; *Manual de Genealogía Española*, Hidalguia-UNED, Madrid, 2006

SIMON TARRÉS, A.; "La demografía histórica en Catalunya. Un balance bibliográfico", *Butlletí de la Asociación de Demografía Histórica*, (ADEH) n. 7, 1989, pp.37-60.

SIMÓN TARRÉS, A; *Catalunya Moderna*, dins *Història de Catalunya*, Vol. 3, L'esfera dels llibres, Barcelona, 2006.

VV.AA.; *La Nobleza en España*, Vol. II BIHE n. 11, 2001
http://diputaciondelagrandeza.es/pdf/la_nob2.pdf. (20.03.2012)

VV.AA., *La Casa de Austria*, Vol. IV, dins de *Historia de España*, Instituto Gallach de librerías y ediciones, Barcelona, 1936.

VV.AA., *La Casa de Borbón*, Vol. V, dins de *Historia de España*, Instituto Gallach de librerías y ediciones, Barcelona, 1937.

Fonts i llocs documentals

ancestry.com Genealogy, Family Trees &...; <http://www.ancestry.com/> (07/06/2012).

Archivo Central de Cultura; <http://www.mcu.es/archivos/MC/AMC/index.html> (08/06/2012)

Archivo de la Corona de Aragón; <http://www.mcu.es/archivos/MC/ACA/index.html> (08/06/2012)

Archivo General de la Administración; <http://www.mcu.es/archivos/MC/AGA/index.html> (08/06/2012)

Arxiu Nacional de Catalunya (ANC); <http://www20.gencat.cat/portal/site/msi-cultura/menuitem.0a92779e390371ba411cb318b0c0e1a0/?vgnextoid=f21a93e8a181a210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnextchannel=f21a93e8a181a210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnextfmt=default> (08/06/2012)

Archivo General de Indias; <http://www.mcu.es/archivos/MC/AGI/index.html> (08/06/2012)

Archivo General de Simancas (AGS); <http://www.mcu.es/archivos/MC/AGS/index.html> (08/06/2012)

Archivo Histórico Nacional; <http://www.mcu.es/archivos/MC/AHN/index.html> (08/06/2012)

Archivo de la Real Chancillería de Granada;
http://www.juntadeandalucia.es/cultura/archivos/web_es/realchancilleria (08/06/2012)

Archivo de la Real Chancillería de Valladolid; <http://www.mcu.es/archivos/MC/ACV/index.html> (08/06/2012)

Arzobispado Castrense de España; <http://www.arzobispadocastrense.com/arzo/> (25/05/2012)

Biblioteca virtual Miguel de Cervantes; <http://www.cervantesvirtual.com/> (07/06/2012).

Censo Guía de Archivos de España e Iberoamérica; <http://censoarchivos.mcu.es/CensoGuia/portada.htm> (08/06/2012)

Centro Documental de Archivos; <http://www.mcu.es/archivos/MC/CIDA/index.html> (08/06/2012)

Centro Documental de la Memoria Histórica; <http://www.mcu.es/archivos/MC/CDMH/index.html> (08/06/2012)

Dialnet; <http://dialnet.unirioja.es/servlet/buscador> (07/06/2012)

Extremadura GenWeb; <http://extremadura.genealogica.net/> (06/06/2012)

Family Search (Mormons); <http://www.familysearch.org/eng/> (11/06/2012).

Genealogía española EspañaGen/Web; <http://www.genealogia-es.com/enlazbib.html> (08/06/2012)

Genea Net Arbres; <http://bloges.geneanet.org/index.php/post/2012/06/Calcule-y-vea-el-parentesco-entre-dos-individuos-de-su-Arbol-en-Linea-GeneaNet.html> (11/06/2012).

Gestión de los Archivos de las Comunidades Autónomas;
<http://www.mcu.es/archivos/CE/InfGnral/GestionAutonomica/GestionAutonomica.html> (08/06/2012)

Guía de los Archivos de la Iglesia en España; <http://www.mcu.es/archivos/docs/ArchivosIglesia.pdf> (5/6/2012)

Hispagen Asociación de Genealogía Hispana; <http://www.hispagen.es/> (11/06/2012).

Institució Catalana de Genealogia i Heràldica ICGenHer; <http://icgenher.cat/Portada> (05/06/2012).

Institución Fernando El Católico; <http://ifc.dpz.es/> (05/06/2012).

La Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·logia i Nobiliària (SCGHSVN); <http://scgenealogia.org/> (05/06/2012).

National Geographic The Genographic Project;
https://genographic.nationalgeographic.com/genographic/lan/es/resources.html#8f9cb40ee1b4c110VgnVCM1000000100007f_____ (06/06/2012).

Real Academia Matritense de Heáldica y Genealogia; <http://www.ramhg.es/> (05/06/2012).

RedIRIS Lista Genealogia; <http://listserv.rediris.es/cgi-bin/wa?A0=GENEALOGIA> (11/06/2012).

8.3. Bibliografía específica.

ALONSO DE CADENAS Y LOPEZ, A.; *Títulos vacantes y títulos extranjeros cuyo uso fue autorizado en España*, Suplemento al Elenco de Grandezas y Títulos Nobiliarios Españoles, Apéndice II, Hidalguía, Madrid, 1991.

ANCELIN SHÜTZENBERGER, A.; *¡Ay mis ancestros!: vínculos transgeracionales, secretos de familia, síndrome de aniversario, transmisión de traumatismos y practica genosociograma*, Buenos Aires, 2002.

ANES, G.; *Los Señores Asturianos*, Biblioteca Histórica Asturiana, Gijón, 1989.

ARAGON MATEOS, S.; “Notas sobre los pequeños señoríos extremeños del siglo XVIII”, *Congreso sobre Señorío y Feudalismo en la Península Ibérica durante los siglos XII al XIX*, Vol. 3, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 1993.

ARDIT LUCAS, M.; “Señores y Vasallos en el siglo XVIII Valenciano”, *Congreso sobre Señorío y Feudalismo en la Península Ibérica durante los siglos XII al XIX*, Vol.2, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 1993.

ARGOTE DE MOLINA, G.; *Nobleza de Andalucía*, Riquelme y Vargas, Jaén, 1991.

ATIENZA, J. DE; *Armería y nobiliario de los Reynos Españoles*, 4 vols., Hidalguía, Madrid, 1957-1960.

- ATIENZA, J. DE; *Nobiliario español, Diccionario heráldico de Apellidos Españoles y de Títulos Nobiliarios*, Aguilar, Madrid, 1954.
- ATIENZA LOPEZ, A.; COLAS LATORRE, A.; SERRANO MARTIN, E.; *El señorío en Aragón (1610-1640): Cartas de Población*, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 1998.
- AVILES, T. DE; *Armas y linajes de Asturias y Antigüedades del Principado*, Grupo Editorial Asturiano, Oviedo, 1991.
- BARRIOBERO Y ARMAS, J.; *La nobleza española, su estado legal*, Biblioteca del Derecho y Ciencias Sociales, Victoriano Suárez, Madrid, 1902.
- BELMONTE LOPEZ-HICI, M^a. C.; “Las pruebas de nobleza para caballeros veinticuatro como fuente para el estudio de las elites urbanas”, *Axerquia*, Diputación Provincial de Córdoba, Córdoba, 1985. (12/06/2012)
- BENITO YEBRA DE ARES, A.; *Pazos y señoríos de la provincia de Lugo*, Lugo, 2000/2006.
- BLANCO LALINDE, L.; “Títulos nobiliarios y de señorío registrados en las convocatorias a las Cortes Aragonesas del siglo XVI”, *Emblemata*, 3, Zaragoza, 1997.
- BOFARULL I MASCARÓ, P. DE; *Los Condes de Barcelona vindicados*, 1836.
- BOVER, J. M^a.; *Nobiliario Mallorquín*, Olañeta, Palma de Mallorca, 1996, (Gelabert, Palma de Mallorca, 1850).
- CADENAS Y VICENT, F. DE.; *Guía inventario de los protocolos de León*, Edit. Hidalguía, Madrid, 1955.
- CADENAS Y VICENT, V. DE; *Caballeros de Carlos III, Extractos de expedientes (1771-1847)*, Tomos I-XIII, Edit. Hidalguía, Madrid, 1979-1988.
- CADENAS Y VICENT, V. DE; *Caballeros de la Orden de Santiago. Siglo XVIII*, Hidalguía, Madrid, 1977-1980.
- CADENAS Y VICENT, V. DE; *Ciencias auxiliares de la Genealogía y la Heráldica*, Edit. Hidalguía, Madrid, 1986.
- CALVO BAEZA, J.M^a.; *Apellidos españoles de origen árabe*, Darek Nyumba, Madrid, 1990.
- CALVO POYATO, J.; *Del siglo XVII al XVIII en los señoríos del sur de Córdoba*, Colección de Estudios Cordobeses, Diputación Provincial de Córdoba, Córdoba, 1986.
- CARRASCO MARTINEZ, A.; *Sangre honor y privilegio: La Nobleza Española bajo los Austrias*, Ariel, Barcelona, 2000.
- CARDENAS PIERA, E. DE; *Catálogo de Títulos Nobiliarios. Sacados de los legajos del Estado en el AHN*. Edit. Hidalguía, Madrid, 1982.
- CASELLES, E. DE; *Genealogía de la casa de los duques de Bournonville*, 1676.
- CASTAÑEDA Y ALCOVER, V.; “Títulos de Nobleza concedidos por el Archiduque Carlos de Austria”, *Boletín de la Real Academia de la Historia*, Madrid, 1937.
- CISCAR PALLARES, E.; “El régimen señorial valenciano en la época de la expulsión de los moriscos”, *Estudis, Revista de Historia Moderna*, 1978.
- CHAVARRI DEL RIVERO, T.; *Protocolo Internacional. Tratado del ceremonial diplomático*, Ediciones Protocolo, Madrid, 2004.

- CORREA DE OLIVEIRA, P.; *Nobleza y élites tradicionales análogas*, Edit. Toxosoutos, La Coruña, 2005.
- CRESPO, J. S.; *Blasones y linajes de Galicia*, 4 volúmenes, Ediciones Boreal, La Coruña, 1997.
- DELGADO DE ORELLANA, J.A.; *Catálogo de pruebas de Nobleza del Real Colegio de San Telmo de Sevilla*, Edit. Hidalguía, Madrid, 1985
- DEVIC, C.; VAISSETTE, J.J.; *Histoire general du Languedoc, 1730*.
- DIAGO, F.; *Historia de los antiguos condes de Barcelona*, 1603.
- DD.AA.; *Gran Enciclopèdia Catalana*, Enciclopèdia Catalana, S.A., diversos volums, Barcelona, 1974
- DOMINGUEZ ORTIZ, A. ; “La Nobleza Cortesana en el siglo XVIII” , en *Visión histórica de Madrid (S. xv al xx)*, Real Sociedad Económica Matritense de Amigos del País, Torre de los Lujanes, 1991.
- DOMINGUEZ ORTIZ, A.; *La Sociedad española en el siglo XVII (I). Evolución demográfica. El estamento nobiliario*, C.S.I.C., Instituto Balnes de Sociología, Madrid, 1963.
- ESQUERDO I SAPENA, O.; *Nobiliario valenciano*, 1699.
- FELIU, G.; “El règim senyorial català als segles XVI i XVII”, *Revista de Historia Moderna*, 1996.
- FANTONI Y BENEDI, R. DE ; “Caballeros Hijosdalgo de Huesca y Provincia en las Cortes de Aragón (1702-1704)”, *Argensola*,1977.
- FAYARD, J.; *Los miembros del Consejo de Castilla: 1621-1746*, Siglo XXI, Madrid, 1982.
- FERNANDEZ DE BETHENCOURT, F.; *Príncipes y Caballeros*, Madrid, 1913.
- FLUVIA I ESCORSA, A.; “Títulos concedidos en Catalunya y a Catalanes por los monarcas de la dinastía de los Austrias (1519-1700)”, *Hidalguía*, n. 45, Madrid,1997.
- FLUVIA I ESCORSA, A.; “Tiulos concedidos a miembros de familias catalanas por los monarcas de la dinastía de los Borbones (1700-1996)”, *Hidalguía*, n. 45, Madrid, 1997.
- GARCIA BOURRELLIER, R.; *Nobleza titulada y organización señorial en Navarra, siglo XVII*, Tesis Doctoral, Universidad de Navarra, Dep. Historia, 1997.
- GARCIA HERNAN, D.; “La Jurisdicción señorial en el siglo XVI”, en “La burguesía española en la Edad Moderna”, *Congreso Internacional sobre la burguesía española*, I, 1991, Madrid-Soria, Vol. I, Universidad de Valladolid, 54, Historia y Sociedad, Valladolid, 1996.
- GARCIA HERNAN, D.; *La función militar de la Nobleza en los orígenes de la España Moderna*, 20, Gladius, Madrid, 2000.
- GARRIDO YEROBI, I.; ALVAREZ PEREZ-SOSTOA, D.; *Nobiliario de Irún. Probanzas de Nobleza e Hidalguía*, Luis de Uránzu, S. Sebastián, 2008.
- GARZON PAREJA, M.; “Señoríos del reino de Granada”, *Boletín de la Real Academia de la Historia*, n.174, Madrid, 1977.
- GUILARTE ZAPATERO, A.M.; “El régimen señorial en el siglo XVI”, Universidad de Valladolid, *Historia y Sociedad*, 8, Valladolid, 1987.
- HERRERO LICEAGA, V.J.; *Nobiliario de Azpeitia, Probanzas de Nobleza e Hidalguía*, Edit. Ayuntamiento de Azpeitia, San Sebastián, 2002.

- HIDALGO LERDO DE TEJADA, F.; *Hidalguías del Reino de Sevilla*, Edit. San Martín, Logroño, 2011.
- IBAÑEZ RODRIGUEZ, S.; ARMAS LERENA, N.; GOMEZ URDAÑEZ, J.L.; *Los señoríos en la Rioja en el siglo XVIII*, Universidad de la Rioja, Logroño, 1996.
- JARQUE MARTINEZ, E.; *Los Procesos de limpieza de sangre en la Zaragoza de la Edad Moderna*, Excmo. Ayto. de Zaragoza, Zaragoza, 1983.
- JIMENEZ ASENJO, E.; *Régimen jurídico de los títulos de la nobleza*, Bosch, Barcelona, 1955.
- KOBLISCHEK, I.; *Expedientes de limpieza de sangre de los Graduados de la Universidad de Sevilla (1567-1825)*, Edit. Ignacio Koblischek, Sevilla, 2007.
- LASALA PERRUCA, A. de; "Infanzones aragoneses de finales del s. XVI", *Hidalguía*, 47, Madrid, 1961.
- LEBLIC GARCIA, V.; *Familias, linajes y apellidos en tierras toledanas*, Edit. Covarrubias, Toledo, 2010.
- LEMEUNIER, G.; *Los señoríos murcianos, siglos XVI-XVIII*, Universidad de Murcia, 1998.
- LIZASO, D. DE; *Nobiliario de los Palacios, Casas Solares y Linajes nobles de la M.N. y M. L. Provincia de Guipúzcoa*, Imprenta de la Provincia, S. Sebastián, 1901.
- LOPEZ DE HARO, A.; *Nobiliario Genealógico de los Reyes de España y Títulos de España*, Madrid, 1622.
- LLADONOSA I PUJOL, J.; *El Barón de Mayals y la ciudad de Lérida, 1754-1765*, Tipografía Selecta, Lleida, 1971.
- LLOBET BERNAT, J.; *Declaración del árbol de la genealogía de los Cardona*, 1665.
- LLOBET MASACHS, S.; *Nuevas aportaciones de los títulos nobiliarios concedidos por los gobiernos intrusos de Luís XIII y Luís XIV en Catalunya*, Hidalguía, Madrid, 1986.
- MADRAMANY Y CALATAUYD, M.; *Tratado de la Nobleza de la Corona de Aragón*, Edit. Josef y Tomás de Orga, Valencia, 1788.
- MARQUES DE SIETE IGLESIAS; "La sublevación de Catalunya. Antecedentes de unos títulos del Reino", *Hidalguía*, n. 23, Madrid, 1957.
- MARQUEZ DE CASTRO, T.; "Títulos de Castilla y señoríos de Córdoba y su reino", *Colección de Estudios Cordobeses*, núm. 20, (Ed. José Manuel de Bernardo Ares), Dip. Prov. de Córdoba, 1981.
- MARTINEZ BARA, J.; *Catálogo*, 2 Vols., Archivo Histórico Nacional, Madrid, 1970.
- MARTIN MARTIN, J.L.; *La Nobleza en la ciudad de León en 1751*, Hidalguía, Madrid, 1955.
- MATEU I SANÇ, *Sumari de la successió dels ínclits reis de València*, 1656.
- MATILLA TASCON, A.; *Catálogo de documentos notariales nobles*, Edit. Hidalguía, Madrid, 1987.
- MENENDEZ PIDAL, F.; *La Nobleza en España*, Real Maestranza de Caballería de Ronda, Madrid, 2008.
- MESTAS, A. de; "Familias españolas descendientes de Luís XIV de Francia", *Hidalguía*, 9, Madrid, 1961.
- MOLAS RIBALTA, P.; "Institucions i grups socials a la Catalunya dels Austries", *Pedralbes, Revista de Història Moderna*, Vol. 13, Barcelona, 1993.

- MOLINE-BERTRAND, A.; “Les hidalgos dans le Royaume de Castilla a la fin du XVIe siècle. Approche cartographique”, *Revue d’histoire economique et social*, 52, France, 1974.
- MOLL I SUAV PUIG, I.; “Senyors i Pagesos a Mallorca (1718-1860/70)”, *Estudis d’Història Agrària*, 1979.
- MONTFART SOCS, D.; *Historia de los Condes de Urgel*, 1650.
- MONTCADA D’ALAGÓN, G.R. DE; *Historia de la casa de Mondejar y sucesión de la baronía de Montcada*, 1670.
- MONTCADA MONTCADA, F. DE; *Genealogia de la casa de Montcada*, 1635.
- MORALES MOYA, A.; “Milicia y Nobleza en el siglo XVIII”, *Cuadernos de Historia Moderna*, n. 9, 1988.
- MORALES ROCA, F. J.; *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Catalunya, siglo XVII (1599-1713)*, Edit. Hidalguía, Madrid, 1983.
- MORALES ROCA, F. J.; “Privilegios nobiliarios del Principado de Catalunya. Gobierno intruso de Luís XII y Luís XIV (1641-1651)”, *Hidalguía*, ns. 24, 25, Madrid, 1976 i 1977.
- OCERIN, E. DE; *Índice de los expedientes matrimoniales de los militares y marinos que se conservan en el AGM, (1761-1865)*, Madrid, 1959.
- ORTIZ MIER, A.; *Padrones de hidalguía del Valle de Soba (1605-1842)*, Artes gráficas Resma, Santander, autoedición.
- ORTIZ DE ZUÑIGA, D.; *Discurso genealógico de los Orices de Sevilla*, 2ª Edición, Real Academia de la Historia, Edit. Facsimil, Madrid, 1928.
- PASSOLA TEJEDOR, A.; *Oligarquía i poder a la Lleida dels Austria. Una elit municipal catalana en la formació de l’estat modern*, Pagès, Lleida, 1997.
- PEREZ, J.; *La aristocracia castellana en el siglo XVI, en Nobleza y Sociedad en la España Moderna*, Nobel, Fundación BSCH, Madrid, 1996.
- PEREZ GARCIA, M.; *Armas limpieza de sangre y linaje. Reproducción social de familias poderosas de Murcia (Siglos XVI-XIX)*, Academia Alfonso X el Sabio, 2006.
- PORREÑO, B.; *Nobiliario del Reino de Galicia*, Edit. Boreal, A Coruña, 1997.
- RAMIS DE AIREFLOR Y SUREDA, J.; *Alistamiento noble de Mallorca del año 1762*, E y P Libros, Madrid, 1999.
- RAVINA MARTIN, M.; *Catálogo de los Documentos Genealógicos del Archivo Histórico Provincial de Cádiz*, Edit. Hidalguía, Madrid, 1993.
- ROCABERTI-PAU-BELLERA, D. DE; *Genealogia de la casa de Rocabertí*, 1668.
- RIOS Y RIOS, A. DE LOS; *Ensayo histórico, etimológico y filológico sobre los apellidos castellanos desde el siglo X hasta nuestros días*, Edit. Manuel Tello, Madrid, 1971.
- ROVIRA Y GOMEZ, S. J.; “La Noblesa del Camp de Tarragona i el servei dels Miquelets (1795)”, *Paratge*, 3-4, Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·lografia, Tarragona, 1992-1993.
- RIVERS, W.H.R.; *El mètode genealògic i l’origen dels sistemes classificats de parentiu*, Icària, Barcelona, 1996.

- RUJULA Y OCHOTORENA, J. DE; *Nobleza de Asturias*, Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, Madrid, 1932.
- RUJULA Y OCHOTORENA, J. DE; SOLAR DE TEJADA Y TABOADA, A.; *Nobiliario de Badajoz: Genealogías de los nobles que figuran en el Padrón hecho en 1775*, Diputación Provincial, Badajoz, 1944.
- RUJULA Y OCHOTORENA, J. DE ; *Estatuto Nobiliario*, Inst. Jerónimo Zurita, C.S.I.C., Madrid, 1945.
- SALAZAR Y CASTRO, L.; *Arboles de Costados de las primeras Casas de estos Reynos, cuyos dueños vivían en el año de 1683*, Willsen, Navarra, 1995. Facs. Antonio Cruzado, Madrid, 1795.
- SALES, N.; “Senyors i Pagesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII”, *L’Avenç*, n. 115, 1988.
- SALVADOR, F.; *Guía de la Nobleza. Títulos y Corporaciones de España*, 1956, Sugrañes Hnos., Barcelona, 1956.
- SANCHEZ MARCOS, F.; “Los oficiales Generales de Felipe V”, *Cuadernos de Investigación Histórica*, Seminario Cisneros, 6, 1982.
- SANCHEZ SAUS, R.; “La genealogía. fuente y técnica historiográfica”, *Archivum XXVII*, Archives and Genealogical Sciences, 1992.
- SOLAR Y TABOADA, A. DEL; RÚJULA Y DE OCHOTORENA, J. DE; *Señores de Antaño, notas de algunos de los que pasaron por Extremadura*, Viuda de Antonio Arqueros, Badajoz, 1944.
- SORIA MESA, E.; *Señores y oligarcas. Los señoríos del reino de Granada en la Edad Moderna*, Biblioteca Chronica Nova de Estudios Históricos, n. 48, Universidad de Granada, 1997.
- TAVERNER I D’ARDENA, J. DE; *Història dels Comtes d’Empúries i Perelada*, 1627.
- TAVERNER I D’ARDENA, J. DE; *Història dels vescomtes del Rosselló*.
- TAVERNER I D’ARDENA, O. DE; *Adarga Catalana*, Arxiu de la Corona d’Aragó, 1627.
- TORRES MATEOS, M.A.; *Juicios sucesorios, división de herencia, títulos nobiliarios y sucesión foral*, Colección jurisprudencia: Sucesiones, Thomson Aranzadi, Navarra, 2006.
- TORRES Y VALCAZAR, P.; *Relación de Expedientes de Títulos Nobiliarios que se conservan en el Archivo del Ministerio de Justicia*, Hidalguía, Madrid, 1958.
- TRENCHS ODENA, J. ; PONS ALOS, V.; “La Nobleza valenciana a través de las convocatorias a Cortes (Siglos XV-XVI)”, dins *Les Corts a Catalunya, Congrés d’Història Institucional*, Dep.de Cultura de la Generalitat, Barcelona, 1991.
- USUNARIZ GARAYOA, J.M.; “Los señoríos navarros en el siglo XVIII”, *Boletín Instituto Jerónimo de Ustàriz*, n. 5, 1991.
- USUNARIZ GARAYOA, J.M.; “Nuevos señoríos, nuevos señores. Navarra y la venta de jurisdicciones durante la Edad Moderna”, *Cuadernos de Investigación Histórica*, n. 17, Seminario Cisneros, 1999.
- VALGOMA Y DIAZ-VARELA, D. DE LA; *Informaciones de hidalguía conservadas en el Archivo Municipal de Bayona*, Tomo XXVII , nos. 309-320, Edit. Moret, Real Academia Gallega, La Coruña, 1956.
- VALVERDE FRAIKIN, J.; *Títulos nobiliarios andaluces*, Hidalguía, Madrid, 2007.
- VALLTERRA FERNANDEZ, L.; *Derecho Nobiliario Español*, Comares, Granada, 1988.

- VILCHES Y MARIN, E.; *Libro de oro de los apellidos españoles*, Edit. Nuevo Mundo, Madrid, 1902.
- VV.AA.; *Anales de la Real Academia Matritense de Heráldica y Genealogía*, Vol. VI, Madrid, 2001.
- VV.AA.; *Actas del I Congreso Internacional de Emblemática General*, Institución Fernando el Católico, Excma. Diputación de Zaragoza, 2004.
- VV.AA.; *El Solar Catalán, Valenciano y Balear*, Librería Internacional, S. Sebastián, 1968.
- VV.AA.; *El Solar Vasco-Navarro*, 6 Volúmenes, Librería Internacional, S. Sebastián, 1964.
- VV.AA.; *Heráldica, genealogía y nobiliaria, Siglo XVII*, 1ª y 2ª Parte, Edit. Hércules, La Coruña, 2009-2010.
- VV.AA. *Hidalgos de España, Empadronamiento general*, 3 Vols., Edit. Hidalguía, Madrid, 1988-2008.
- VV.AA. *Cuadernos de doctrina nobiliaria*, 8 Vols., Edit. Hidalguía, Madrid, 1969-1976.
- VV.AA., *Tratado de Genealogía, Heráldica y Derecho Nobiliario*, Hidalguía, Madrid, 1961.
- VILLANUEVA, J.; *Memorias cronológicas de los Condes de Urgell*, 1824.
- XAUPI, J.; *Recherces historiques sur la noblesse des citoyens honorés de Perpignan et de Barcelone*, 1778.
- ZABALA MENENDEZ, M.; *Historia genealógica de los títulos rehabilitados durante el Reinado de Alfonso XIII*, Edit. San Martín, Logroño, 2008/2010.

8.4 Altres fonts documentals i llocs d'interès

- aragogen Genealogía e historia de Aragón; <http://es.groups.yahoo.com/group/aragogen/> (08/06/2012).
- Archivo Histórico Provincial de Álava; <http://www.mcu.es/archivos/MC/AHA/index.html> (08/06/12).
- Archivo Provincial de la Diputación de Badajoz; <http://www.dip-badajoz.es/cultura/archivo/index.php> (08/06/12).
- Archivo Histórico Provincial de Guipúzcoa; <http://www.mcu.es/archivos/MC/AHG/index.html> (08/06/12).
- Archivo Histórico Provincial de Vizcaya; <http://www.mcu.es/archivos/MC/AHV/index.html> (08/06/12).
- Archivi Direzione Generale gli Archivi; <http://www.archivi.beniculturali.it/> (07/06/2012).
- ARCHIVI Sistema Informativo degli di Sato; http://www.archivi-sias.it/consulta_inventari_albero.asp?InventariRootNode=70000&OnLine= (07/06/2012).
- Armada Española;
http://www.armada.mde.es/ArmadaPortal/page/Portal/ArmadaEspañola/conocenos_historia/ (08/06/12).
- Armorial des Chevaliers de la Toison d'Or; http://www.heraldique-europeenne.org/Armoriaux/Toison/Habsbourg_Charles_V_1.htm#142 (07/06/2012).
- AsturiasGen Genealogia de Asturias; <http://es.groups.yahoo.com/group/AsturiasGen/> (07/06/2012).
- basque-genealogy Lista de genealogía Vasco-Navarra; <http://groups.yahoo.com/group/basque-genealogy/> (08/06/12).

Boletín Oficial del Estado (BOE); http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/gazeta.php (08/06/12).

Biblioteca de Montserrat; <http://www.bibliotecademontserrat.net/cat/> (07/06/2012).

CastillaManchaGEN; <http://es.groups.yahoo.com/group/CastillaManchaGEN/> (08/06/12).

Chiesa Cattolica Italiana Sito ufficiali Della Conferenza Episcopale Italiana;
http://www.chiesacattolica.it/chiesa_cattolica_italiana/regioni__diocesi_e_parrocchie/00007907_Diocesi_e_Parrocchie.html (07/06/2012).

Dominicos / Orden de Predicadores; <http://www.dominicos.org/> (06/06/2012).

El Real Cuerpo de Ingenieros en el siglo XVIII; http://www.ingenierosdelrey.com/01_05_creacion.htm (08/06/12).

Ejército de Flandes; <http://www.tercios.org/indexbbb.html> (08/06/12).

Ejército de Tierra; http://www.ejercito.mde.es/personal/index_personal.htm (08/06/12).

Fundación Cultural Istolacio Registro de combatientes fallecidos en campaña;
<http://www.istolacio.org/index.php> (07/06/2012).

FranceGeneWeb; <http://www.francegenweb.org/> (08/06/12).

GéneaFrance; <http://www.geneafrance.org/rubrique.php?page=numero> (08/06/12).

Genealogie.com; <http://www.genealogie.com/v2/membres-mon-compte/default.asp?theme=genealogie> (08/06/12).

Genealogie dell Famiglie Nobili Italiane; <http://www.sardimpex.com/> (08/06/12).

Genealogía Italiana en Español Apellidos Italianos; <http://www.apellidositalianos.com.ar/> (08/06/12).

Gens Italia Italia delle regioni; <http://www.gens.info/italia/> (08/06/12).

genealogiadeandalucia Genealogia de Andalucía;
<http://es.groups.yahoo.com/group/genealogiadeandalucia/> (08/06/12).

Genealogia de Galicia Xenealoxía.org; <http://xenealoxia.org/index.php> (08/06/2012).

gen-burgos Lista de genealogía de Burgos; <http://es.groups.yahoo.com/group/gen-burgos/> (07/06/2012).

genealmallorc Llista de genealogia de Mallorca; <http://es.groups.yahoo.com/group/genealmallorc/> (08/06/2012).

gen-palencia; <http://es.groups.yahoo.com/group/gen-palencia/> (07/06/2012).

genealogiareinodeleon Genealogia Reino de León;
<http://es.groups.yahoo.com/group/genealogiareinodeleon/> (08/06/2012).

Gensegovia; <http://es.groups.yahoo.com/group/gensegovia/> (07/06/2012).

Gensoria; <http://es.groups.yahoo.com/group/gensoria/> (07/06/2012).

Historia y Genealogia Revista del equipo de investigación de Historia Social de la Univ. de Córdoba;
<http://www.historiaygenealogia.com/index.php/hyg/index> (07/06/2012).

Instituto Araldico Genealogico Italiano; <http://www.iagi.info/> (07/06/2012).

La Genealogía de Las Islas Canarias ; <http://www.rootsweb.ancestry.com/~espcanar/> (07/06/2012)

Linhagens – Investigacao Genealógica; <http://genealogiaportuguesa.com/#genealogia> e Internet (07/06/2012).

Orden de Malta Soberana y Militar Oden de San Juan de Jerusalén de Rodas y de Malta;
<http://www.orderofmalta.int/?lang=es> (07/06/2012).

Raíces Reino de Valencia; <http://www.raicesreinovalencia.com/> (07/06/2012).

ReS I Cognomi in Italia; <http://italia.indettaglio.it/ita/cognomi/cognomi.html> (07/06/2012).

Tinet La xarxa dels ciutadans de les comarques de Tarragona; <http://www.tinet.cat/portal/index.do#> (07/06/2012).